

МОСТ. МОСТ

„ПЧЕЛИЦА“

първото българско списание за деца и юноши

Светлана Стойчева

(Продължение от кн. 1)

Особено впечатление правят многото определения и тълкувания, изпълнили страниците на списанието. Чрез тях се въвежда аксеологията и метафориката на литературата за деца, в известен смисъл устойчиви и до днес. Например в четивото „Нашето Отечество“ един след друг са разграничени синонимите „Отечество“, „Родина“, „майка България“: „Отечество наричаме ний България за това, защото в нея са живели от памтивека нашите отци и деди; Родина я наричаме за това, защото сме ся в нея родили, в нея ся говори родний наш език и всичко в нея е сродно нам; а Майка я наричаме, защото тя ни е отгледала и отхранила с хляба си...“ След това се начертават границите на

родината: „От Черно море на Изток, та до Сине море на Запад, от Сава и Дунав на Север, та до Бяло море на Юг.“ От Славейков насам географските граници влизат в образната система на почти всички стихотворения за родината.

Интересно е, че Славейков запознава децата и с едно толкова трудно за конкретно обяснение абстрактно понятие, каквото е понятието „Вечност“: „Вечност е дълбочина, която Геометрията не може да измери — Аритметиката не може да изброи — въображението не може да си я въобрази и риториката не може да я опише.“

Всички наричани дотук „етически четива“ дават разширено определение на нравственото качество, заявено в заглавието им. Като че ли непрекъснато се дописва един отворен аксеологически речник за деца и вариативно се разиграва в различни жанрови форми. Съществуват текстове, в които буквално може да се види как се ражда определяната като типична за периода дидактична поезия за деца.

Най-любопитни в това отношение са оформящите се като рубрика „Мисли на умното дете“. Тези четива винаги завършват с четиристишие, обобщаващо мисълта, която трябва да се запомни. „Мислите“ винаги са по дадена тема. Например — „Добро и зло“. „Умното“ дете мисли на глас, и то дефинитивно: „Онова, което мя съветуват родителите ми, учителите ми и други умни челявци, то е добро и полезно. А онова, което мя съветуват да се удалечавам, то е зло и вредително. Който прави всякога доброто и приличното, казва ся благонравен челявк. А който прави лоши и неприлични работи, него наричат злонравен и лош челявк...“ Четиристишието, с което завършва четивото, само подрежда правилото в рима и му придава пословичен характер: „Който прави добрини,/ Той от злото бива спазен;/ Който прави все злини,/ Той е на светът умразен.“

Ето още един пример за взаим-

Съществуват и текстове, от които детето би разбрало само заглавието. Чертите на приятелството в четивото „Характерът на истинний приятел“ са изведени от сложни житейски ситуации, които малките не познават. Ето един абзац-изречение, твърде сложен и като синтаксис, и като мисъл: „Ако загубиш и злочестини те принудят да се оттеглиш в един по-унизителен живот, в който не ще можеш да ся показваш както изпърво в събранията, нито ще можеш да посрещаш приятелите си с истата свсбодност както изнапред, нему драго ли му е да ся събира пак с тебе, и вместо да ся оттегли полека лека от тебе и да смалява безкористните си посещения, посещава ли тя по-често и радва ли ся да те нарича приятел, раздумва ли тя и помага ли ти да преносваш по-охолно тежкотиите на помръкванието на работити те? . . .“

Четивото „Взаимно спомагание“ определено е насочено към децата — да обичат по примера на лястовиците „бащинът си и майчин дом“ и „свободното живеене“. Но аргументът на публициста е твърде далеч от света на детето: „Нека прочее ся не свеним да земаме пример за доброто и от самите животни, когато нашите сърдца са станали яловни за добродетелни примери.“

Ориентацията към детето като читател е най-недвусмислена в материалите, изградени върху отношението „възпитател—възпитаник“. Гласът на възпитателя на практика е единствено звучащият глас (стана ясно, че дори когато говорещият субект бъде наречен „разумното дете“, неговият глас само наподобява гласа на „разумния“ родител или учител). В четивото „Що може да направи едно малко дете“ умният син назидаваша баща си, като използва стила на ораторската беседа.

Добра представа за разграничението, което прави Славейков между текстовете за „по-малки“ и „по-големи“, са поместените в списанието басни „Влък и гъска“ и „Една басня за

децата“. Във всички басни, преведени дотогава от автора, поуката стои винаги в края им. Най-често тя актуализира „чуждия“ текст и го предава в услуга на „родни“ социално-обществени задачи (такава басня е „Влък и гъска“, от която са изведени дори две поуки). „Една басня за децата“ не завършва, а започва с поуката, която, за да се възприеме по-добре, се илюстрира чрез разказаната в стихове история на наивното мишле — в случая басненият образ на детето.

Така че липсата на опит у редактора не е причина някои от материалите да не изглеждат като „за деца“. (Да не забравяме, че „за деца“ не означава точно определена детска възраст.) Те се появяват в стремежа да обхванат и юношите, а понякога преминават лабилните граници и на четивата „за възрастни“.

В краткото изследване на списанието би трябвало да поставим и въпроса за отношението на автора към неговия читател. Независимо от проявения на места страстен публицистичен порив да поучава и убеждава слушателя си, той няма нищо общо с незачитането или неуважението. Редакторът не скрива обичта си към него. Много топлата има в обръщението „малки мои читатели“, което често използва. Такова отношение отговаря на отстоявания на страниците на списанието ренесансов принцип за зачитане на правата и достойнството на човека (четивата „Човеколюбие“, „Почитай себе си“, „Познай себе си“). Максимата „Познай себе си!“ се отнася както до целия народ, така и до отделната личност, включително и детската. В четивото „Детинска простота“ има опит да се навлезе и в спецификата на детската психика. Ето защо по-късно Славейков създава стихотворения, в които гласът на лирически субект се доближава много до детския. От друга страна, в стремежа да се докаже колко много може едно дете („Що може да направи едно малко дете“) способностите му дори се хиперболизират.

Могат да се направят няколко

извода за мястото на списание „Пчелица“ в историята на българската литература и периодиката за деца.

В разцвета на Възраждането Каравелов, самият Славейков и Ботев създават най-високите образци на възрожденската публицистика и литература. По същото време в литературата за деца още не се е появила жанрово диференцирана сбирка. Славейков прозира необходимостта от особен посредник между натрупалата се учебникарска книжнина (самият той е автор на три читанки) и художествената книга за деца. Не случайно нарича списанието си „ред книжки за децата“. То изцяло е авторско дело и действително граничи с енциклопедичното четиво, каквито са букварът и публицистично-художествената авторска книга. Както в 30-те и 40-те години на XIX век публицистиката се налага като художествен изказ и трудно може да се отдели от художествените жанрове в литературата за възрастни, така през 70-те години, при все още плахите опити на поезията и прозата за деца, синтетичната форма на списанието се оказва най-подходяща за търсенията на детската литература. Не постиженията, началните процеси на формиращата се литература са запечатани на страниците на „Пчелица“.

В списанието се открива изключително разнообразие от жанрови структури. В този си вид то обобщава и същевременно завършва синкретичния период на литературата за деца.

Конкретизирането на възрожденските представи за нравственост с цел изграждане на морални качества и добродетели у малките може да се възприеме като документирана идейна програма на цялата литература за деца през Възраждането.

В обилието от първоначални определения, обяснения и тълкования могат да се открият корените на прозрачно ясната и устойчива образна система на литературата ни за деца тогава и в определен смисъл — досега.

„СЛАВЕЙЧЕ“ И „БУМИ“ — опит за сравнителен анализ

Елена Петкова

Тинка Иванова

Вихме искали да започнем с въпроса — дали „Славейче“ е списание за деца, или за детска литература?

На пръв поглед той може да изглежда лишен от логика. Та нали детската литература сама по себе си е адресирана до детето — значи е невъзможно разминаване между същността на списанието и неговия получател. Въпреки привидната хармоничност на тази постановка нека се опитаме да видим нещата по същество. Какво не ни удовлетворява като педагогически работници в съдържанието и формата или накратко — в начина, по който се спиева единственото у нас списание за деца от три до десетгодишна възраст?

Преди всичко: отсъствието на диалог между списанието и читателя. Във всяко издание за възрастни съществува рубрика „Писма на читателите“, но „Славейче“ плаща данък на изкривената представа, че от децата може да се получи „разумна“ обратна информация, едва когато те навлязат в „разумната“ училищна възраст. Наистина понякога са налице обръщението „Мили деца“ и въпросът „Хареса ли ви?“, но този въпрос не бива да бъде приеман сериозно, доколкото няма традиция да се публикуват отговорите на децата.